

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до проведення практичних занять і організації самостійної роботи
з навчальної дисципліни

«МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ»

*(для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти всіх форм
навчання зі спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування)*

Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2023

Методичні рекомендації до проведення практичних занять і організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Місьцеве самоврядування» (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти всіх форм навчання зі спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. Ю. І. Лях. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. – 36 с.

Укладач д-р філос., ст. викл. Ю. І. Лях

Рецензент

С. О. Гайдученко, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри менеджменту і публічного адміністрування Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

Рекомендовано кафедрою менеджменту і публічного адміністрування, протокол № 1 від 31 серпня 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	5
ТЕМА 1 СУТЬ ТА ПОНЯТТЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	5
ТЕМА 2 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	6
ТЕМА 3 ПРАВОВІ ЗАСАДИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	7
ТЕМА 4 МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК СИСТЕМА	9
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	11
ТЕМА 5 ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА – ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	11
ТЕМА 6 СПІВРОБІТНИЦТВО ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	12
ТЕМА 7 ПРЕДСТАВНИЦЬКІ ОРГАНИ В СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	14
ТЕМА 8 ФОРМИ І МЕТОДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	16
ТЕМА 9 ПРАВОВИЙ СТАТУС СІЛЬСЬКИХ, СЕЛИЩНИХ, МІСЬКИХ ГОЛІВ ТА ГОЛІВ РАЙОННОЇ, ОБЛАСНОЇ, РАЙОННОЇ У МІСТІ РАДИ	18
ТЕМА 10 ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ВИКОНАВЧИХ ОРГАНІВ МІСЦЕВИХ РАД	20
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3 СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	22
ТЕМА 11 ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	22
ТЕМА 12 ГРОМАДСЬКА УЧАСТЬ В УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСАХ	24
ТЕМА 13 МАТЕРІАЛЬНО-ФІНАНСОВА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	25
ТЕМА 14 МАРКЕТИНГ ТЕРИТОРІЙ	27
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	32

ВСТУП

Парадигмою розбудови ефективних моделей публічної влади на місцях, які гарантували б основні права та свободи всіх мешканців, пройнята вся цивілізаційна історія людства. Власне, історія місцевого самоврядування є складовою всесвітньої історії публічної влади – історії держави, права та управління.

Місцеве самоврядування є важливою складовою демократичного суспільства та ключовим інструментом розвитку національної самосвідомості, громадянського суспільства та регіонального розвитку. В Україні відбулися значні зміни у сфері місцевого самоврядування, починаючи з незалежності країни, коли було запроваджено нові законодавчі та інституційні рамки для місцевих органів влади та управління.

Для громадянського суспільства є необхідним володіння базовими знаннями про місцеве самоврядування, які мають важливе практичне значення.

По-перше, тому що ми щоденно вступаємо в контакт з місцевою владою, оскільки саме вона формує середовище нашої життєдіяльності.

По-друге, ми є громадянами суверенної держави і маємо право не тільки обирати органи влади, але й брати участь у їхній роботі та процесі ухвалення рішень.

Важливо добре розуміти особливості діяльності місцевих органів влади, знати основні аспекти місцевого самоврядування в Україні, його роль і значення, правову базу, структуру та функції місцевих органів влади та управління. Також досліджувати механізми взаємодії місцевих органів влади з громадськістю, бюджетний процес на місцевому рівні та інші важливі аспекти, пов'язані з місцевим самоврядуванням.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Тема 1 Суть та поняття місцевого самоврядування

Мета заняття: отримати відомості щодо усвідомлення суті поняття місцевого самоврядування

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте поняття «місцеве самоврядування»: сучасні вітчизняні та світові підходи.
2. Визначте основні ознаки та принципи місцевого самоврядування.
3. Назвіть основні об'єктивні передумови виникнення місцевого самоврядування як форми народовладдя.
4. Визначте специфіку місцевого самоврядування в контексті публічної влади.
5. Розкрийте характерні особливості місцевого самоврядування.

Завдання 1

Охарактеризуйте принцип правової автономії, принцип організаційної автономії, матеріально-фінансової автономії органів місцевого самоврядування, наведіть приклади.

Завдання 2

На підставі опрацьованого матеріалу виконайте письмово, у вигляді таблиці таке:

- співвідношення державного управління та місцевого самоврядування;
- спільність та відмінність державного управління та місцевого самоврядування.

Завдання 3

Оглядово ознайомитись із кількома сайтами місцевого органу влади або органу місцевого самоврядування, ТГ та проведіть дослідження за такою схемою:

1. Проаналізуйте структуру сайту та оцініть зручність навігації, повноту його інформаційного наповнення (яка інформація представлена, її оновлення).
2. Виявіть наявність фактографічної інформації на сайті; інформації про посадових осіб; контактної інформації.
3. Охарактеризуйте можливості пошуку офіційних документів на сайті. Наведіть приклади знайдених документів.
4. Чи є можливість переходу на портали інших органів влади.
5. Розгляньте перелік електронних послуг та дозвільних документів, які можна отримати за допомогою сайту.
6. Інформаційні послуги (що надаються). Чи є інтерактивна взаємодія?
7. Визначте переваги і недоліки сайту. Інші характеристики сайту.

Тема 2 Теоретичні засади місцевого самоврядування

Мета заняття: отримати відомості щодо теоретичних засад місцевого самоврядування.

Питання для самоконтролю

1. Поясніть принцип народовладдя місцевого самоврядування в Україні.
2. Поясніть принцип законності місцевого самоврядування в Україні.
3. Поясніть принцип гласності місцевого самоврядування в Україні.
4. Поясніть принцип колегіальності місцевого самоврядування в Україні.
5. Поясніть принцип виборності місцевого самоврядування в Україні.

6. Поясніть принцип правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності місцевого самоврядування в Україні.

7. Поясніть принцип судового захисту прав місцевого самоврядування в Україні.

8. Опишіть основні характеристики теорії вільної громади.

Завдання 1

Опишіть основні характеристики громадської теорії місцевого самоврядування. Опишіть основні характеристики державницької теорії місцевого самоврядування. Опишіть основні характеристики теорії муніципального дуалізму місцевого самоврядування. На підставі аналізу визначте позитивні й негативні риси теорій місцевого самоврядування

Завдання 2

Визначте основні ознаки та принципи радянської концепції місцевого самоврядування. Порівняйте сучасну та радянську модель місцевого самоврядування. Визначте їх відмінність

Завдання 3

Охарактеризуйте теорію місцевого самоврядування, що властива Україні.

Тема 3 Правові засади місцевого самоврядування

Мета заняття: розглянути конституційно-правові засади місцевого самоврядування.

Питання для самоконтролю

1. Що розуміють під функціями місцевого самоврядування? Назвіть основні функції місцевого самоврядування.

2. Які найважливіші закони, необхідні для повсякденної діяльності органів місцевого самоврядування, ви знаєте?
3. Навіщо депутату місцевої ради знати Закон «Про регулювання містобудівної діяльності»?
4. Які питання регулює Земельний кодекс України?
5. Що складає фінансово-економічну основу місцевого самоврядування?
6. Що відноситься до об'єктів виключного права комунальної власності територіальної громади?
7. Назвіть основні місцеві податки та збори.
8. За рахунок яких джерел формується дохідна частина місцевих бюджетів?
9. На що витрачаються кошти з місцевих бюджетів?
10. Чим відрізняються субвенції від субсидій?
11. В чому полягає відмінність поточних видатків від видатків розвитку?

Завдання 1

Визначити і охарактеризувати походження конфліктів між районними радами та районними державними адміністраціями.

Завдання 2

Розкрити детально, у чому полягає зміст частини 4 статті 140 Конституції України.

Завдання 3

Правовим шляхом забезпечення гарантій місцевого самоврядування визначено ст. 145 «Право місцевого самоврядування захищається у судовому порядку». Укажіть порядок звернення органу місцевого самоврядування до суду.

Завдання 4

Використовуючи законодавчі акти, здійсніть класифікацію повноважень ОМС у сфері освіти, культури, охорони здоров'я на власні та делеговані.

Тема 4 Місцеве самоврядування як система

Мета заняття: ознайомитися із системним підходом у місцевому самоврядуванні та рівнями місцевого самоврядування. Дізнатися, які елементи належать до системи місцевого самоврядування.

Питання для самоконтролю

1. Що включає система місцевого самоврядування?
3. Чому є обов'язковою наявність рад у системі місцевого самоврядування?
4. Що є основною формою роботи ради?
5. Назвіть головних посадових осіб ради.
6. На які терміни обираються сільський, селищний та міський голови?
7. Яким чином можна поєднати форми безпосередньої та представницької демократії у здійсненні місцевого самоврядування?
8. Що таке виконавчий комітет ради?
9. У чому полягає принципова відмінність системи органів місцевого самоврядування від системи місцевих державних адміністрацій?
10. Яка особливість взаємовідносин районних рад із районними державними адміністраціями?
11. Що таке органи самоорганізації населення?

Завдання

1. Визначте власні (самоврядні) та делеговані державою повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад (табл. 1):
 - у галузі бюджету, фінансів і цін;

- в управлінні комунальною власністю;
- у галузі житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку;
- у галузі будівництва; у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту;
- у сфері регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища;
- у сфері соціального захисту населення; в галузі зовнішньоекономічної діяльності;
- у галузі оборонної роботи.

Таблиця 1 – Власні (самоврядні) та делеговані державою повноваження виконавчих органів сільських, селищних і міських рад

Сфера застосування	Власні (самоврядні) повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад	Делеговані державою повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад
У галузі бюджету, фінансів і цін		
В управлінні комунальною власністю		
У галузі житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку		
У галузі будівництва; у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту		
У сфері регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища		
у сфері соціального захисту населення; в галузі зовнішньоекономічної діяльності		
У галузі оборонної роботи		

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Тема 5 Територіальна громада – основа місцевого самоврядування

Мета заняття: ознайомитися з поняттям та ознаками територіальної громади; дізнатися, які види територіальних громад існують; визначити структуру органів управління територіальної громади та функції і повноваження територіальних громад.

Питання для самоконтролю

1. Подайте визначення поняття «територіальна громада».
2. Яким чином територіальна громада впливає на організацію роботи органів місцевого самоврядування?
3. У чому полягають головні ознаки територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування?
4. Яке гарантійне право людини на індивідуальність забезпечує територіальна громада?
5. Охарактеризуйте якісний підхід до вивчення територіальних спільнот.
6. Вкажіть основні функції територіальної громади.
7. Назвіть основні форми діяльності територіальних громад і надайте їх зміст.
8. Обґрунтуйте тезу «місцеве самоврядування як ключовий суб'єкт децентралізації влади».

Завдання 1

Складіть схему «Елементи конституційно-правових основ статуту територіальних громад».

Завдання 2

Поясніть поняття «місцеве самоврядування», «територіальна громада», «сільський, селищний, міський голова», «виконавчі органи органів місцевого самоврядування», «староста села, селища».

Завдання 3

Складіть схему «Система місцевого самоврядування в Україні».

Завдання 4

У чому полягає єдність і диференціація системи місцевого самоврядування села, селища, міста?

Тема 6 Співробітництво територіальних громад

Мета заняття: ознайомитися з поняттям та процесом співробітництва територіальних громад.

Питання для самоконтролю

1. Які переваги можуть отримувати територіальні громади за наслідками організованого співробітництва?
2. Що виступає підставами для організації співробітництва?
3. Які форми співробітництва передбачає Закон України «Про співробітництво територіальних громад»?
4. Які економічні ефекти може мати співробітництво територіальних громад?
5. Що таке правові засади співробітництва територіальних громад та у чому полягає їх зміст?
6. Що таке стимулювання співробітництва територіальних громад та у який спосіб його може здійснювати держава?

7. Що є підставою для укладення відповідними сільськими, селищними, міськими головами договору про співробітництво?

8. Яка кількість примірників договору про співробітництво має готуватися для підпису представниками потенційних суб'єктів співробітництва?

9. Що таке фінансовий менеджмент та які функції він виконує у забезпеченні співробітництва територіальних громад?

10. З яких джерел може фінансуватися співробітництва територіальних громад?

11. Упродовж якого строку сільський, селищний, міський голова з дати надходження пропозиції про початок переговорів може забезпечити вивчення та оцінку отриманої пропозиції, провести її громадське обговорення та подання такої пропозиції на розгляд відповідної ради?

Завдання 1

Назвіть етапи, які мають пройти потенційні суб'єкти, щоб організувати співробітництво, розкрийте зміст кожного.

Завдання 2

Розкрийте доцільність використання співробітництва територіальних громад для вирішення місцевих проблем і визначте, які можливості та ризики несе таке співробітництво.

Завдання 3

Оберіть будь-яку територіальну громаду України і визначте, у яких, на Вашу думку, сферах співробітництво територіальних громад було б найбільш актуальним? Обґрунтуйте.

Завдання 4

Підготуйте повідомлення про існуючу практику співробітництва

територіальних громад у будь-якій сфері (соціально-економічного і культурного розвитку, ЖКГ, управління комунальною власністю, охорона навколишнього середовища тощо).

Тема 7 Представницькі органи в системі місцевого самоврядування

Мета заняття: ознайомитися з поняттям представницьких органів місцевого самоврядування; з особливостями місцевих виборів, порядком формування; функції і компетенції місцевих рад тощо.

Питання для самоконтролю

1. Які групи громадян не мають права брати участь у місцевих виборах?
2. Хто належить до групи виборців?
3. Розкрийте сутність мажоритарної виборчої системи.
4. Яким чином здійснюється формування виборчих комісій?
5. Що таке акти виборчих комісій?
6. Яким чином тлумачать засади народовладдя? Розкрийте сутність та зміст поняття «гласність».
7. Які органи належать до представницьких органів місцевого самоврядування?
8. Запропонуйте методи інформування населення про діяльність представницьких органів місцевого самоврядування.
9. Коли проводяться чергові вибори депутатів місцевих рад?
10. Хто не може бути обраним депутатом місцевої ради?
11. Коли призначаються позачергові місцеві вибори?
12. Хто оголошує результати виборів?
13. Як проходять місцеві вибори?
14. Які виборчі системи застосовують при проведенні виборів депутатів органів місцевого самоврядування різного рівня?

Завдання 1

Порівняйте порядок обрання та статус народних депутатів України та депутатів органів місцевого самоврядування.

Завдання 2

Висловіть свою думку щодо питань, які повинні розглядатися органами місцевого самоврядування (бажано на прикладі населеного пункту, району, області, де ви проживаєте).

Завдання 3

За допомогою засобів масової інформації дізнайтеся про діяльність органів місцевого самоврядування, об'єднаних територіальних громад, які існують у вашій місцевості.

Завдання 4

Згідно з Конституцією України органи місцевого самоврядування не входять до системи органів державної влади. Чи мають у зв'язку з цим акти органів місцевого самоврядування владну силу? Чи є місцеве самоврядування владною діяльністю? Обґрунтуйте відповідь.

Завдання 5

Зазначте, чи правильно вказане твердження. Якщо ні, то виправте його та обґрунтуйте:

1. Вибори – провідний інститут легітимації існуючої політичної системи і політичного режиму.
2. Вибори не обмежують втручання народних мас в управлінський та політичний процеси.
3. Виборча технологія – система методів виявлення та використання прихованих потенціалів суб'єктів виборчого процесу у відповідності до цілей отримання певної політичної посади; сукупність операцій і процедур впливу на

об'єкт на шляху отримання оптимального виборчого результату.

4. До виборчих технологій переважно відносять організаційно-політичні, інформаційно-комунікативні та соціологічні технології.

5. Позиціонування політичної сили на виборах – це створення її особливого місця (позиції) щодо інших політичних сил у свідомості виборця.

Тема 8 Форми і методи діяльності представницьких органів місцевого самоврядування

Мета заняття: ознайомитися з формами і методами діяльності представницьких органів місцевого самоврядування, з функціями та повноваженнями місцевих рад; розглянути організацію роботи сільських, селищних, міських голів, голів районних та адміністративних рад.

Питання для самоконтролю

1. Правова основа місцевого самоврядування.
2. Статут територіальної громади, регламент місцевої ради, їх значення для організації місцевого самоврядування.
3. Особливості статусу районних у містах рад.
4. Принципи роботи постійної комісії місцевої ради.
5. Повноваження постійної комісії.
6. Значення та місце представницьких органів у системі місцевого самоврядування.
7. Вкажіть особливості формування місцевих рад.
8. Вкажіть та охарактеризуйте основні повноваження місцевих рад.

Завдання 1

Зазначте, чи правильно вказане твердження. Якщо ні, то виправте його та обґрунтуйте з посиланням на відповідні норми Конституції та законів України:

- 1) організаційна самостійність органу місцевого самоврядування полягає

у можливості визначення ним власної організаційної структури;

2) місцеве самоврядування в Україні – це право членів відповідної територіальної громади самостійно вирішувати питання державного значення;

3) суть фінансової самостійності місцевого самоврядування полягає у праві органів місцевого самоврядування володіти власними коштами, достатніми для здійснення функцій і повноважень;

4) місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в особі місцевої ради.

Завдання 2

Поясніть, що означає поняття «органи самоорганізації населення», у чому полягає їх функціональне зобов'язання. Чи існує різниця між загальними зборами громадян та органами самоорганізації населення? Встановіть їх компетенції та повноваження, зробіть висновки.

Завдання 3

Мешканці міста (Федоров, Антонюк, Пономаренко) вирішили бути присутніми на черговій сесії міської ради, на якій повинні були розглядатися земельні питання, і виступити перед депутатами з інформацією про недопустимість передачі в користування суб'єктам господарювання земельних ділянок поблизу школи. За п'ять днів до сесії вони звернулися з листом до міського голови, в якому просили дозволити їм бути присутніми і виступити на засіданні постійної комісії і пленарному засіданні міської ради. Відповідь міського голови, в якій їм дозволялося бути присутніми на засіданні постійної комісії і пленарному засіданні міської ради, жителі отримали через три дні після закінчення чергової сесії. Чи відповідають дії міського голови вимогам чинного законодавства України? Які форми участі членів територіальної громади в роботі органів місцевого самоврядування?

Завдання 4

Кандидат на посаду міського голови Василенко подав до територіальної виборчої комісії скаргу про визнання недійсними виборів міського голови у зв'язку з тим, що:

а) спостерігачі і довірені особи кандидата зафіксували понад 100 фактів порушень виборчого законодавства;

б) Стаценко, який став переможцем виборів, одночасно був зареєстрований кандидатом в народні депутати і кандидатом на посаду міського голови;

в) для проведення передвиборної агітації Стаценко використовував не лише кошти особистого виборчого фонду, а й кошти виборчого фонду політичної партії, за списком якої він був зареєстрований кандидатом у народні депутати.

Як повинна діяти територіальна виборча комісія? Назвіть підстави для визнання недійсними виборів сільських, селищних, міських голів.

Тема 9 Правовий статус сільських, селищних, міських голів та голів районної, обласної, районної у місті ради

Мета заняття: ознайомитися із правовим статусом сільських, селищних, міських голів та голів районної, обласної, районної у місті ради.

Питання для самоконтролю

1. Процедурні особливості порядку обрання, функції та повноваження сільських, селищних, міських голів.
2. Проблеми дострокового припинення повноважень сільських, селищних, міських голів та голів районної, обласної, районної в місті раді.
3. Порядок обрання, функції та повноваження голів міста Києва та Севастополя.

4. Загальна характеристика локальних актів сільських, селищних, міських голів та голів районної, обласної, районної в місті ради.

Завдання 1

Заповніть пропуски у твердженнях:

1. Як і депутати представницьких органів місцевого самоврядування, голова обирається відповідною ... на основі загального, прямого виборчого права шляхом ... (ч. 2 ст. 141 Конституції України).

2. Обраним на посаду сільського, селищного, міського голови, згідно зі ст. 73 Закону, вважається кандидат, який одержав ..., що брали участь у голосуванні, відносно інших кандидатів, які балотувалися у відповідному окрузі та за умови, що

3. Повноваження сільського, селищного, міського голови починаються з моменту

4. Сільський, селищний, міський голова укладає від імені територіальної громади, ради та її виконавчого комітету ..., також підписує ... ради та її виконавчого комітету.

5. Сільський, селищний голова є підзвітною, підконтрольною та відповідальною особою перед

6. Підставами дострокового припинення повноважень голів районних, обласних і районних у місті рад відповідно до ст. 79 Закону «Про місцеве самоврядування України» є

7. Голова районної, обласної і районної у місті ради звітує перед радою про свою діяльність не рідше ..., а на вимогу не менш як третини депутатів — ...

8. За рішенням міської ради голова ради м. Севастополь звертається до ... щодо визнання незаконними ... місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальної громади міста, а також повноваження Севастопольської міської ради.

Завдання 2

Складіть порівняльну таблицю щодо правового статусу сільських, селищних, міських голів та голів районної, обласної, районної в місті рад: порядок обрання, функції та повноваження.

Завдання 3

1. Визначте і запишіть, чим відрізняється статус голів районної, обласної, районної у місті ради від статусу сільських, селищних, міських голів.

2. Визначте і запишіть особливості статусу голів в містах Києві та Севастополі.

Тема 10 Організація роботи виконавчих органів місцевих рад

Мета заняття: визначити поняття і структуру виконавчих органів, порядок їх формування, форм і методів роботи.

Питання для самоконтролю

1. Що розуміють під поняттям «виконавчі органи рад»?
2. Розкрийте особливості повноважень районних у містах рад та їх виконавчих органів.
3. Розкрийте основні функції виконавчих комітетів місцевих рад.
4. Вимоги до членів виконавчих комітетів місцевих рад.
5. Розкрийте організацію роботи виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної в місті ради.
6. Значення і місце виконавчих органів і голів місцевих громад у системі місцевого самоврядування.
7. Чи дозволяє Конституція України районним, обласним радам створювати свої власні виконавчі органи?
8. Розкрийте порядок утворення виконавчих органів сільських, селищних і міських рад.

9. Охарактеризуйте структуру виконавчих комітетів місцевих рад.

10. Ознайомтеся з матеріалом в Інтернеті і надайте відповідь, що означає кожна з трьох систем: «сильний мер – рада», «слабкий мер – рада», «рада – менеджер»? Як вам здається, яка є найбільш ефективною для вашого населеного пункту і чому?

Завдання 1

Встановіть, у чому полягає відмінність представницьких та виконавчих органів місцевого самоврядування, пояснивши власну думку та заповнивши таблицю 2.

Таблиця 2 – Відмінність представницьких та виконавчих органів місцевого самоврядування

№ № з/п	Ознака	Органи місцевого самоврядування	
		представницькі	виконавчі
1	Спільні риси		
2	Відмінності		
3	Функції, що виконують		

Завдання 2

Проаналізуйте твердження й визначте недоліки та суперечності:

1. Місцеве самоврядування означає право і спроможність місцевих властей, в межах закону, здійснювати регулювання й управління суттєвою часткою державних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення (офіційний переклад Європейської хартії).

2. Місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища чи міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України (Конституція України, ч. 1, ст. 140).

3. Місцеве самоврядування – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України (Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» ч. 1, ст. 2).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Тема 11 Формування організаційної структури органів місцевого самоврядування

Мета заняття: сформувати навички аналізу структури системи виконавчих органів місцевого самоврядування та інституціональної мережі їх діяльності.

Питання для самоконтролю

1. Визначте значення внутрішньої структури виконавчих органів місцевого самоврядування;
2. Розкрийте управлінські зв'язки в системі органів місцевого самоврядування
3. Принципи побудови внутрішньої структури виконавчих органів місцевого самоврядування
4. Форми та механізми взаємин між виконавчими органами місцевого самоврядування та органами державної влади

Завдання 1

Подайте визначення таких понять: «сільський, селищний, міський голова», «депутат представницького органу місцевого самоврядування», «кандидат на посаду», «вибори», «мажоритарна система», «пропорційна система», «змішана система», «президія (колегія) ради», «заступник голови», «секретар голови», «відкликання голови сільської, селищної міської ради», «голова районної, обласної ради», «акти голів».

Завдання 2

Наведіть приклади субординаційних зв'язків в межах вашого виконавчого органу місцевого самоврядування. Наведіть приклади координаційних зв'язків у межах вашого виконавчого органу місцевого самоврядування.

Завдання 3

Наведіть приклади лінійних та функціональних зв'язків у межах вашого виконавчого органу місцевого самоврядування.

Завдання 4

Наведіть приклади формальних та неформальних зв'язків у межах вашого виконавчого органу місцевого самоврядування.

Завдання 5

Визначте, на яких засадах будуються взаємини між виконавчим комітетом та управліннями і відділами міської ради. Які, на вашу думку, зв'язки необхідно змінити, щоб покращити раціональність управлінських заходів.

Завдання 6

Проведіть PEST-аналіз діяльності муніципального утворення (за вибором) за допомогою опитувальника.

PEST-аналіз полягає у виявленні та оцінці впливу факторів макросередовища на результати поточної і майбутньої діяльності.

PEST – це аббревіатура чотирьох англійських слів: P – Political-legal – політико-правові, E – Economic – економічні, S – Sociocultural – соціокультурні, T – Technological forces – технологічні фактори.

Характеристику можливостей та загроз для розвитку регіону доцільно здійснювати, аналізуючи чотири фактори (PEST-аналіз): політико-правові, економічні, соціокультурні, технологічні (табл. 3).

Таблиця 3 – Складові PEST-аналізу для здійснення аналізу зовнішнього середовища

Фактори	Можливості	Загрози (обмеження)
Політико-правові		
Економічні		
Соціокультурні		
Технологічні		

Завдання 7

Проаналізуйте законодавчі підходи до формування органів самоорганізації населення. Зробіть висновки щодо їх актуальності та відповідності сучасним тенденціям розвитку України.

Тема 12 Громадська участь в управлінських процесах

Мета заняття: сформувати навички аналізу структури системи виконавчих органів місцевого самоврядування та інституціональної мережі їх діяльності.

Питання для самоконтролю

1. Що таке ініціатива?
2. Які існують типові перешкоди роботи з місцевими ініціативами?
3. Що варто розуміти під поняттям «залучення громадян»?
4. У яких формах можуть проводитися громадські слухання?
5. У яких випадках є необхідність використовувати місцеву ініціативу як форму прямої демократії ?
6. Які нормативно-правові акти України регламентують форми залучення громадськості до місцевого самоврядування?
7. Перелічіть форми участі громадян в місцевому самоврядуванні, регламентовані законодавством України.

8. Назвіть переваги та недоліки існування ОСН.
9. Який порядок скликання та проведення загальних зборів громадян?
10. Які завдання можуть вирішувати громадські слухання?
11. Хто може бути ініціатором громадських слухань?
12. Навіщо потрібна співпраця з громадянами?
13. Найкращі методи залучення громадян на Ваш погляд?
14. Роль громадських організацій в розвитку громади?
15. Для чого потрібні фокусні групи?
16. Для чого потрібен омбудсмен?

Завдання 1

Знайдіть у відкритому доступі та опишіть приклади місцевих ініціатив, які призвели до зміни політики в регіоні.

Завдання 2

Презентуйте свій досвід взаємодії громадян з органами публічної влади у межах будь-якої із зазначених форм участі громадян у місцевому самоврядуванні:

1. Назвіть форму та опишіть ситуацію?
2. Які короткострокові та довгострокові результати такої взаємодії?

Тема 13 Матеріально-фінансові засади місцевого самоврядування

Мета заняття: ознайомитися із проблемами правового забезпечення матеріально-фінансових засад місцевого самоврядування в Україні та практикою реалізації законодавства у цій сфері.

Питання для самоконтролю

1. Поняття та зміст матеріально-фінансових засад місцевого самоврядування.
2. Поняття та ознаки права комунальної власності.
3. Публічно-правова природа комунальної власності.
4. Генеза та суть реформи децентралізації влади в Україні.
5. Методологія дослідження інституту комунальної власності в умовах муніципальної реформи
6. Становлення та розвиток інституту комунальної власності України
7. Конституційно-правове забезпечення комунальної власності в Україні.
8. Роль та значення муніципальної власності у сталому економічному розвитку територіальних громад.
9. Поняття і класифікація об'єктів комунальної власності.
10. Конституційно-правова характеристика комунальних підприємств, як об'єктів комунальної власності в Україні.
11. Конституційно-правова характеристика земельних ресурсів, як об'єктів комунальної власності в Україні.
12. Конституційно-правова характеристика місцевих бюджетів, як об'єктів комунальної власності в Україні.
13. Види суб'єктів права комунальної власності.
14. Територіальна громада як головний суб'єкт права муніципальної власності.
15. Конституційно-правове забезпечення управління комунальною власністю в Україні.

Завдання 1

Скласти схеми:

- «Структура комунальної власності»;
- «Структурні елементи фінансів місцевих органів влади»;
- «Структура бюджету місцевого самоврядування».

Завдання 2

До бюджету Конотопського району Сумської області з Державного бюджету України було надано міжбюджетний трансферт у вигляді субвенції для проведення реконструкції міського будинку культури. Рішенням ради, зважаючи на те, що після надходження цього трансферту знайшовся позабюджетний інвестор для реконструкції споруди, реалізація коштів, які надійшли у вигляді субвенції з Державного бюджету, було спрямовано на відновлення центральної вулиці міста. За результатами ревізії щодо використання субвенції головний її розпорядник у Державному бюджеті – Міністерство інфраструктури України – звернувся до Ради з вимогою повернути кошти у повному обсязі до Державного бюджету, які надійшли місцевому бюджету у вигляді субвенції, оскільки вони не були використанні за цільовим призначенням.

Що таке субвенція?

Чи потрібно у даному разі повертати кошти, які надійшли до місцевого бюджету назад до Державного бюджету України?

Завдання 3

Охарактеризуйте таке:

- бюджетна політика як складова фінансової політики держави;
- суть бюджетної політики;
- складові бюджетної політики держави

Тема 14 Маркетинг територій

Мета заняття: сформувані сучасну систему поглядів та спеціальних знань у галузі маркетингу територій.

Питання для самоконтролю

1. Внутрішній і зовнішній територіальний маркетинг.
2. Суб'єкти територіального маркетингу та їх класифікація.
3. Маркетингове середовище території: внутрішнє й зовнішнє середовище території.
4. Навіщо територіям потрібен маркетинг територій?
5. Основні передумови для використання територіального маркетингу.
6. Поняття і елементи внутрішнього і зовнішнього середовища території.
7. Роль органів влади як суб'єкта територіального маркетингу.
8. Хто є ключовим суб'єктом маркетингу територій? Хто його «клієнт»?
9. Яке внутрішнє і зовнішнє середовище території?
10. Поясніть, що таке сучасний маркетинг в управлінні: філософія, технологія та / або інструмент? Визначте актуальні проблеми маркетингу.
11. Визначте роль і значення маркетингу в державному і муніципальному управлінні. Поясніть, у чому відмінність між маркетингом у комерційних організаціях і в органах державної і муніципальної влади.
12. Позначте ключові фактори і суб'єкти внутрішнього і зовнішнього середовища території

Завдання 1

Для виконання завдання студенти об'єднуються у групи з 2–4 осіб.

Кожній групі студентів пропонується перелік завдань, які стоять перед муніципальною владою. Уявіть, що ви працівники органів місцевого самоврядування та вам запропонували перелік заходів для реалізації перелічених нижче завдань. Підсумком роботи має бути презентація результатів роботи:

- 1) поліпшення якості життя пенсіонерів;
- 2) удосконалення транспортних комунікацій міста;
- 3) забезпечення державою соціальної безпеки людини і населення;
- 4) забезпечення зайнятості непрацюючого населення міста;

- 5) поліпшення якості життя самотніх непрацездатних громадян;
- 6) забезпечення розвитку промисловості населеного пункту (області);
- 7) розвиток сільського господарства населеного пункту (області);
- 8) забезпечення умов для пропаганди та розвитку здорового способу життя в місті;
- 9) збільшення потоку інвестицій в регіональну економіку;
- 10) поліпшення якості життя інвалідів;
- 11) благоустрій міста при дефіциті бюджетних коштів;
- 12) підвищення якості освіти в регіоні;
- 13) розвиток інноваційної діяльності в місті;
- 14) забезпечення умов для розвитку будівництва в регіоні;
- 15) забезпечення безпеки доріг;
- 16) зниження рівня шуму в окремих мікрорайонах міста;
- 17) покращення благоустрою прибудинкових територій.

Завдання 2

Побудуйте «дерево цілей» муніципального управління. В процесі побудови «дерева цілей» необхідно визначити стратегічні (головні), середньострокові та короткострокові та заходи.

Наприклад, стратегічна мета – духовне збагачення населення – реалізується через проведення різноманітних культурних акцій за напрямками:

- 1) художніх та архітектурних виставок;
- 2) проведення тематичних флешмобів;
- 3) проведення літературних вечорів.

Завдання 3

Обґрунтуйте необхідність маркетингового мислення у сучасного державного і муніципального службовця.

Поясніть, у чому воно (маркетингове мислення) полягає і яким чином його можна «сформувати».

Проаналізуйте територію ... (на прикладі міста або регіону, за вибором здобувачів): як адміністративну одиницю України, як частину певного регіону (в тому числі і області), у взаємозв'язку з іншими територіями (по менеджменту, спільності соціально-економічної політики, що проводиться, тощо), з точки зору «дружби» з іншими територіями (за наявності або, навпаки, відсутності об'єктивних причин, за традицією тощо), з точки зору конкурування з іншими територіями та ін.

Завдання 4

1. Проаналізуйте і вкажіть «проблемні зони» і «точки зростання» (будь-якого населеного пункту на вибір здобувача).
2. Сформулюйте і обґрунтуйте ключові напрями подальшого розвитку цього населеного пункту.

Завдання 5

Використовуючи SMART-критерії, побудуйте дерево цілей муніципального управління.

Рекомендації для виконання завдання подані в таблиці 4.

Таблиця 4 – Дерево цілей муніципального управління

Назва англійською	Назва українською	Характеристика	Примітки
1	2	3	4
Specific	Конкретна	Цілі мають бути гранично зрозумілими та конкретними, щоб усі причетні до процесу досягнення, розуміли, у чому вони полягають	Необхідно якомога точніше, детально відповісти на питання, що необхідно отримати в результаті виконання завдання

Продовження таблиці 4

1	2	3	4
Measurable	Вимірювальна	У формулювання цілі мають бути визначені певні кількісні показники, за якими буде зрозуміло, чи було досягнуто мети	Вимірювачі: кількісні (грошові, штуки, відсотки, години, тони тощо), якісні (оцінка експерта, відгук користувача, думка керівника); прямі (обсяг продажу у гривнях), непрямі (рівень обслуговування, що вимірюється у кількості скарг)
Actionable	Активуєча	У формулювання цілі мають бути визначені дії, які варто здійснити	Це відповідь на питання: за рахунок чого буде досягнуто результат?
Relevant	Узгоджена	Цілі мають співвідноситись з іншими, більш загальними, а також із стратегічними цілями та працювати на їх досягнення	Виконання цілі згідно з цим критерієм не має протирічити іншим завданням, бо інакше такий підхід при постановці цілей не відповідатиме ефективному
Time bounded	Визначена у часі	У цілей має бути зазначено строк її досягнення	У цілі має бути чітко означений строк її виконання

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабаєв В. М. Сучасні підходи до зберігання та нарощення ресурсного потенціалу територіальної громади / В. М. Бабаєв, М. М. Новікова // Публічне управління: теорія та практика. – 2013. – Вип. 2. – С. 199–203.
2. Гайдученко С. Державне управління реалізацією освітніх реформ: соціокультурний аспект / С. Гайдученко // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2018. – Вип. 4. – С. 89–94.
3. Державне будівництво та місцеве самоврядування // Плани практичних (семінарських) занять для заочної форми навчання. – Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2019. – 8 с.
4. Загальні засади місцевого самоврядування в Україні : підручник / [авт.-упоряд. : О. В. Батанов, Н. М. Батанова, В. М. Вакуленко та ін.]; за заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. – Київ : НАДУ, 2010. – 368 с.
5. Конституційне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. – Т. 2 / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – Київ : Юридична думка, 2008. – 800 с.
6. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень : навч. посіб. / [А. П. Лелеченко, О. І. Васильєва, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук]. – Київ : – 2017. – 110 с.
7. Лях Ю. І. Розвиток громадських організацій у публічному управлінні [Електрон. ресурс] / Ю. І. Лях // Стратегія розвитку міст: молодь і майбутнє (інноваційний ліфт) : матеріали Х Міжнародної науково-практичної конференції (квітень 2020 року). – Електрон. текст. дані. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. – С. 120–124. – Режим доступу: https://science.kname.edu.ua/images/dok/konferentsii/2022/Tezy_2022/Zbirnyk-innovaciyniy-lift_2022.pdf, вільний (дата звернення: 14.09.2023). – Назва з екрана.
8. Лях Ю. І. Розвиток публічного управління на місцевому рівні [Електрон. ресурс] / Ю. І. Лях // Стратегія розвитку міст: молодь і майбутнє

(інноваційний ліфт) : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (квітень 2020 року). – Електрон. текст. дані. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. – С. 125–128. – Режим доступу: https://science.kname.edu.ua/images/dok/konferentsii/2022/Tezy_2022/Zbirnyk-innovaciyniy-lift_2022.pdf, вільний (дата звернення: 14.09.2023). – Назва з екрана.

9. Лях Ю. І. Теоретичні засади розвитку потенціалу місцевого самоврядування [Електрон. ресурс] / Ю. І. Лях // Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Історія», Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка»). – Електрон. текст. дані. – Київ, 2022. – № 2(2). – С. 62–75. – DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-2\(2\)](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-2(2)).

10. Про добровільне об'єднання територіальних громад [Електрон. ресурс] : Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>, вільний (дата звернення: 15.09.2023). – Назва з екрана.

11. Про доступ до публічної інформації [Електрон. ресурс] : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>, вільний (дата звернення: 15.09.2023). – Назва з екрана.

12. Про засади державної регіональної політики [Електрон. ресурс] : Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>, вільний (дата звернення: 15.09.2023). – Назва з екрана.

13. Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України [Електрон. ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 р. № 950. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=950-2007-%EF>, вільний (дата звернення: 15.09.2023). – Назва з екрана.

14. Про захист персональних даних [Електрон. ресурс] : Закон України

від 01.06.2010 № 2297-VI. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2297-17>, вільний (дата звернення: 15.09.2023). – Назва з екрана.

15. Про звернення громадян [Електрон. ресурс] : Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=393%2F96-%E2%F0>, вільний (дата звернення: 15.09.2023). – Назва з екрана.

16. Про Кабінет Міністрів України [Електрон. ресурс] : Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>, вільний (дата звернення: 15.09.2023). – Назва з екрана.

17. Про місцеве самоврядування в Україні [Електрон. ресурс] : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>, вільний (дата звернення: 15.09.2023). – Назва з екрана.

18. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування [Електрон. ресурс] : Закон України від 15.07.1997 № 452/97-ВР. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/452/97-%D0%B2%D1%80#Text>, вільний (дата звернення: 15.09.2023). – Назва з екрана.

19. Про службу в органах місцевого самоврядування [Електрон. ресурс] : Закон України від 07.06.2001 № 2493-III. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>.

20. Утвенко В. В. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни «Територіальна громада у системі місцевого самоврядування» (для спеціалістів, магістрів) / В. В. Утвенко. – Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. – 48 с.

21. Ушкальов В. В. Вступ до спеціальності : конспект лекцій для слухачів магістратури державної служби / В. В. Ушкальов. – Харків : ХНЕУ, 2011. – 64 с.

22. Шатило О. А. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Публічне адміністрування» (для студентів спеціальностей «Менеджмент організацій і адміністрування» та «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності») / О. А. Шатило ; Житомирський державний технологічний університет. – Житомир : Кафедра менеджменту організацій і адміністрування ЖДТУ, 2014. – 51 с.
23. Юринець Ю. Л. Конституційне право України : навч. посіб. / Ю. Л. Юринець ; Нац. авіац. ун-т. – Ужгород : Бреза, 2014. – 367 с.
24. Ярмиш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : [навч. посіб.] / О. Н. Ярмиш, В. О. Серьогін ; за заг. ред. Ю. М. Тодики. – Харків : Нац. ун-т внут. справ, 2002. – 672 с.
25. Ярошевич Н. Б. Бюджетна система: практикум : навч. посіб. / Н. Б. Ярошевич, І. Ю. Кондрат, А. І. Якимів. – Львів : Новий Світ-2000, 2019. – 400 с.
26. Michal Klobučník & Vladimír Bačík (2016) Local self-government structure in the EU member states in 2011. – Journal of Maps. – Pp. 671-675.

Електронне навчальне видання

Методичні рекомендації
до проведення практичних занять і організації самостійної роботи
з навчальної дисципліни

«МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ»

*(для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти всіх
форм навчання зі спеціальності 281 – Публічне управління та
адміністрування)*

Укладач **ЛЯХ** Юлія Іванівна

Відповідальний за випуск *М. А. Браташ*
За авторською редакцією
Комп'ютерне верстання *Ю. І. Лях*

План 2023, поз. 287М

Підп. до друку 20.09.2023. Формат 60 × 84/16.
Ум. друк. арк. 2,2

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.
Електронна адреса: office@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 5328 від 11.04.2017